

RICHARD J. EVANS

OAMENII

LUI

HITLER

FETELE CELUI DE-AL TREILEA REICH

Traducere din limba engleză
de Ioana Avădănei

POLIROM
2025

Cuprins

<i>Lista ilustrațiilor</i>	9
<i>Prefață</i>	11
Prolog: Doamna de la proces	15

Partea I FÜHRERUL

Introducere	19
1. Dictatorul: Adolf Hitler	25

Partea a II-a PALADINII

Introducere	93
2. „Bărbatul de fier”: Hermann Göring	97
3. Propagandistul: Joseph Goebbels	113
4. Soldatul: Ernst Röhm	127
5. Polițistul: Heinrich Himmler	137
6. Diplomatul: Joachim von Ribbentrop	153
7. Filozoful: Alfred Rosenberg	167
8. Arhitectul: Albert Speer	181

Partea a III-a EXECUTANȚII

Introducere	193
9. Adjunctul: Rudolf Hess	197
10. Colaboratorul: Franz von Papen	209
11. „Muncitorul”: Robert Ley	223
12. Învățătorul: Julius Streicher	235

13. Călăul: Reinhard Heydrich	245
14. Birocratul: Adolf Eichmann	257
15. Fanfaronul: Hans Frank.	269

Partea a IV-a
INSTRUMENTELE

Introducere	283
16. Generalul: Wilhelm Ritter von Leeb	287
17. Profesionistul: Karl Brandt	299
18. Ucigașii: Paul Zapp și Egon Zill	309
19. „Vrăjitoarea” și „Bestia”: Ilse Koch și Irma Grese	317
20. Mama: Gertrud Scholtz-Klink	327
21. Vedeta: Leni Riefenstahl	339
22. Denunțătoarea: Luise Solmitz	351
Concluzie	365
Epilog: Doamna din tren	373
<i>Note</i>	375
<i>Bibliografie</i>	429
<i>Index</i>	455

Duminică am ascultat puternicul strigăt de război din cafenele. Un autentic *Hurrapatriotismus**! Printre altele, personaje pe jumătate bete zbierau cele mai frumoase cântece patriotice ale noastre și oamenii se considerau niște eroi când îi scoteau afară pe francezi, ruși sau sârbi. Nu m-a impresionat prea mult. Ar trebui să renunțăm la acest entuziasm sau măcar la expresia sa fizică, până când va sosi momentul măreț pentru noi; atunci mă voi alătura și eu⁵.

Luat de valul entuziasmului vertiginos pentru război care cuprinsese în acel moment clasele de mijloc germane, s-a dus însă direct la München și s-a înrolat în armata bavareză. Statutul social relativ modest al familiei a fost evidențiat prin intrarea sa automată în rangul cel mai de jos, ca simplu soldat, în loc să fie îndrumat spre clasa ofițerilor. Tatăl său nu contenea cu laudele la adresa „bravului și chipeșului [său] băiat” și credea că acesta se va achita vitejește de datorie. Scrisorile trimise de Rudolf acasă mărturiseau nu doar entuziasmul pentru război, ci și o ură agresivă față de francezii „barbari” împotriva cărora era purtat. După o perioadă de instrucție, a ajuns în cele din urmă să lupte cu ei pentru scurt timp înainte de sfârșitul războiului, după care a urcat rapid în grad, devenind subofițer în mai 1915 și obținând pe parcurs Crucea de Fier, clasa a II-a⁶.

Scrisorile lui Rudolf către părinți trădau o anumită dezamăgire și intoleranță față de purtarea și atitudinile camarazilor, dintre care mulți proveneau din clasa muncitoare și din orașele mari. Părerile lor erau în multe cazuri departe de entuziasmul patriotic al claselor de mijloc germane cu care era familiar. Pe 1 august 1915 însă, a scăpat de compania lor și s-a înscris la cursurile pentru ofițeri. S-a dovedit a fi o dezamăgire: supus lună de lună la manevre, trageri la țintă și săpat tranșee, își invidia contemporanii care luptau pe front. Atitudinea celor care erau deja ofițeri îl irita: voia să le fie camarad, dar ei se purtau ca și cum i-ar fi fost superiori. Abia pe 8 octombrie 1917 a fost promovată în sfârșit la gradul de locotenent. Însă, cu mult înainte de acest moment, Hess luase parte la acțiuni pe frontul de vest. Pe 12 iunie 1916, a fost rănit la braț într-o luptă la nord de Verdun; apoi, după ce s-a recuperat într-un spital din spatele frontului, i s-a ordonat să meargă pe frontul de sud-est, unde România declarase război Austro-Ungariei pe 27 august 1916. Aici a participat la o acțiune împotriva trupelor rusești venite în ajutorul românilor, luându-le cu asalt liniile și împingându-i înapoi cu un baraj de artilerie, după cum le-a relatat entuziasmat părinților. Hess era în România când a aflat despre revoluția din februarie 1917 din Rusia și de răsturnarea țarului Nicolae al II-lea în luna următoare. Dând peste o broșură de propagandă scrisă în limba germană de revoluționarii ruși, în care nemților li se spunea să facă aidoma, a ripostat în scris argumentând că rușii aveau nevoie de un monarh precum kaizerul Wilhelm al II-lea și că pacea va veni cu siguranță, dar doar atunci „când vom fi pe deplin victorioși!”⁷.

După câteva luni, a fost din nou rănit la braț și apoi, la scurt timp, la umărul stâng. După promovarea sa la gradul de locotenent și plictisit de viața de pe front, Hess a făcut cerere și a fost admis în Fliegerkorps (Corpul de Aviație), începând instruirea

* Patriotism naiv și emoțional, mai ales în timp de război sau criză (n.tr.).

după ce s-a recuperat de pe urma rănilor. Dar abia la începutul lui noiembrie a intrat în Escadronul 35 de vânătoare ca pilot. Pe 1 noiembrie 1918, încă mai credea că Germania va câștiga războiul⁸. Știrea despre demiterea lui Ludendorff din funcția de prim intendent-general al marelui stat-major, în octombrie 1918, a fost un șoc teribil. Înghițind fără discernământ linia de propagandă potrivit căreia forțele armate germane erau invincibile, Hess a dat vina pentru înfrângere pe masele germane, care întotdeauna „se legau, din păcate, de oamenii lor măreți, atât de mult încât sunt înlăturați”. Reverența sa față de Ludendorff a prefigurat în mod straniu cultul eroic de mai târziu pentru Hitler: Ludendorff, a scris el, „este în genul lui Bismarck... În ciuda permanentelor calomnii și antagonisme, Ludendorff a continuat să-și servească patria cu geniala și reductibila sa forță”⁹. Termenii armistițiului Aliatilor, răsturnarea kaizerului și Revoluția din 1918 au constituit o nouă serie de șocuri pentru Hess:

Acestea sunt probabil cele mai grele clipe din viața mea... Cei vinovați pentru toate sunt independenții [social-democrați]. Luni la rând au produs agitație în armată, până când totul s-a prăbușit. Au venit pe front deghizați ca soldați și au agitat apele. Ca civili, au pătruns în orașele belgiene și au agitat apele. – Condițiile inamicului sunt cu adevărat cumplit de umilitoare¹⁰.

Asemenea lui Hitler, Hess a fost propulsat în activismul politic de indignarea sa față de înfrângerea Germaniei – pentru el, neașteptată. Pe 13 decembrie 1918 a fost demobilizat din forțele armate. A încercat să se înroleze ca pilot într-o unitate Freikorps ca să lupte cu „spartachiștii”^{*} și „iredentiștii”, dar fără rezultat. De aceea a profitat de o schemă inovatoare a guvernului social-democrat din Bavaria de a le permite veteranilor să se înscrie la universitate. Subiectul de studiu pe care l-a ales a fost *Volkswirtschaft*, pe scurt, economie politică. O dată a asistat și la prelegerile profesorului Karl Alexander von Müller, un naționalist de dreapta care fusese odinioară bursier Rhodes la Oxford. La prelegeri a asistat și Hermann Göring, care însă a stat în primul rând, în timp ce Hess ședea în spatele sălii¹¹.

Asemenea multor studenți din anii Weimarului, Hess a trebuit să se întrețină luându-și o slujbă cu jumătate de normă; a lucrat pentru o mică firmă de mobilă, angajare înlesnită de prietenul său din armată Max Eduard Hofweber, un fost coleg de-al șefului. Hofweber era puternic implicat și în politica de extremă dreapta și l-a luat cu el și pe Hess la o ședință a Societății Thule (Thule-Gesellschaft), una dintre numeroasele mici grupări politice ultranaționaliste, rasiste și antisemite care au înflorit la München după încheierea războiului. Gruparea predica puritatea rasială, asociată cu ideea că rasa „ariană” era nordică la origine („Thule” fiind o țară legendară din Nordul îndepărtat, uneori identificată cu Islanda). Printre cei care participau la ședințele sale sau erau asociați cu membrii grupării se aflau și primii naziști, cei de la începuturi: Anton Drexler, Dietrich Eckart, Gottfried Feder, Hans Frank, Ernst Röhm și Alfred Rosenberg. Figura centrală, Adam Glauer, era un escroc condamnat ce își spunea Rudolf von Sebottendorf și care se ocupa, printre altele, cu ocultismul, inclusiv astrologia și alchimia¹².

* Denumire sub care erau cunoscuți membrii unei organizații socialiste germane radicale fondate în 1916, precursorii comuniștilor germani (n.tr.).

Hess a asimilat toate aceste credințe (cam din acea epocă, scrisorile lui au început să facă referințe la horoscoape și astrologie, de exemplu)¹³ și, curând, juca un rol activ în viața societății. Opiniile sale au fost întărite de cultura politică de extremă dreapta radicală a studenților pe care îi cunoscuse pe când era la Universitatea din München. Asemenea lor, a aplaudat în februarie 1919 asasinarea de către un fanatic de extremă dreapta a președintelui socialist de stânga al cabinetului de miniștri din Bavaria, Kurt Eisner („Înlăturarea lui Eisner a fost o binecuvântare”), iar când crima a deschis la München calea pentru un regim radical revoluționar și ulterior comunist, a organizat acțiuni de sabotaj, s-a ocupat de aprovizionarea cu arme a membrilor Societății Thule, care plănuiau o rezistență armată, și a condus o unitate care se ocupa cu falsificarea documentelor – de pildă, bilete de tren și ștampile oficiale. De asemenea, unitatea sa s-a infiltrat în Partidul Comunist din oraș și a furnizat informații despre membrii săi unităților Freikorps, care au zdrobit regimul revoluționar printr-o invazie sângeroasă, sponsorizată de guvernul bavarez legitim – majoritar socialist – aflat în sediul său central din nordul Bavariei. Hess a participat la acțiune, comandând o mică unitate de artilerie, și a fost ușor rănit în timpul luptei. Unitatea sa a contribuit la denunțarea multor „revoluționari”, care au fost ulterior executați fără judecată. A rămas pe statul de plată al Freikorps, subvenționat de armată, și a participat la suprimarea brutală a „Armatei Roșii” formate de muncitorii comuniști greviști din Bazinul Ruhr, care ajutaseră la înfrângerea puciului antirepublican „al lui Kapp” din martie-aprilie 1920, o înfrângere pe care Hess a descris-o drept „tristă”¹⁴.

Scrisorile adresate părinților săi în această perioadă emană ură și un spirit violent împotriva „roșiilor” și sunt pline de relatări entuziaste despre rolul jucat de el în luptele din München. „Nu trebuie să ne gândim la pace. Singurul lucru care mă face să merg înainte este speranța la ziua răzbunării, chiar dacă încă e departe. Poate voi apuca totuși să o trăiesc.”¹⁵ Împărtășea pe deplin antisemitismul extremist de dreapta radical, tunând și fulgerând împotriva „presei evreiești” și a „capitaliștilor evrei de dincolo, din Antantă”. „Dar o politică germană solidă”, s-a plâns el în martie 1920, „nu e pe placul clicii noastre de evrei, de aceea ei exploatează în mod corespunzător puterea presei lor”. Relatându-le părinților despre activitățile sale din capitala bavareză, a descris cum „în ultimele zile, am distribuit numeroase foi volante împotriva pan-iudaismului și mai ales dintre acelea care vor deschide ochii lumii cu privire la liderii muncitorești evrei”. Presupusa seducție a clasei muncitoare germane de către o clică evreiască (pur imaginară) de socialiști era una dintre credințele de bază ale dreptei radicale în acea perioadă și a impulsionat modul cum naziștii (și alte grupări) se prezentau pe ei înșiși drept un partid naționalist al muncitorilor. Când batalionul său de Freikorps a plecat să ajute la înăbușirea revoltei din Ruhr, a relatat Hess, fiecare avea „o minunat de frumoasă svastică antisemită pictată pe casca de oțel”, deși mai târziu au trebuit să le elimine, conform ordinelor venite de sus. Scrisorile sale din acea perioadă sunt pline de insulte antisemite. Nu e nicio îndoială cu privire la profunzimea și forța prejudecăților sale antievreiești; își însușise pe deplin dogmele rasiale și conspiraționiste ale lumii în care se mișca: mediul nesăbuit al violenței și urii ultranaționaliste, caracteristice unităților Freikorps de la începutul anilor 1920, descrise ulterior în influentul studiu psihoistoric al lui Klaus Theweleit, *Männerphantasien (Fantezii masculine)*. Până și limbajul folosit de Hess,

cu descrierea sa încărcată de teamă și dezumanizantă a unei întâlniri pe care o avusese, singur fiind pe o stradă din München, cu „o gloată de roșii cu femei și copii”, îl reflecta pe cel folosit în romanele și memoriile analizate de Theweleit¹⁶.

De acum, deși își neglijase aproape în întregime studiile (ceea ce nu era nici pe departe o excepție în rândul studenților din sistemul universitar german, faimos pentru toleranța sa în anii 1920 și mult după aceea), Hess ajunsese sub influența lui Karl Haushofer, un soldat care servise drept consilier pe lângă armata japoneză înainte de război. Asemenea prietenului său Hofweber, Hess servise sub comanda lui Haushofer în timpul războiului și, la sfârșitul lui ianuarie, devenise prieten de familie cu el, care era acum profesor onorific la Universitatea München, după ce ajunsese la gradul de general-maior și se retrăsese din serviciul militar. Haushofer publicase o carte despre „războaiele de reîntinerire expansioniste” ale Japoniei, inclusiv invazia Coreei în 1910 și războiul împotriva Rusiei din 1904-1905, ca exemple demne de urmat pentru germani. Ca adept al istoricului antisemit Heinrich von Treitschke, Haushofer era și un antisemit înverșunat, și un susținător al „geopoliticii”, o doctrină la dezvoltarea căreia a contribuit din plin, prescriind expansiunea teritorială drept probă de foc a viabilității unei rase în lupta pentru supremația mondială. *Lebensraum* – „spațiul vital” – a fost conceptul pe care l-a adoptat (de la unii gânditori antebelici precum geograful Friedrich Ratzel și militaristul Friedrich von Bernhardi) ca să justifice cucerirea Europei de Răsărit, în care rasa germanică, credea, se va extinde eliminându-i pe locuitorii slavi din regiune¹⁷.

La un moment dat, Rudolf Hess a avut cam în această perioadă prima întâlnire cu Adolf Hitler, care, ca și el, era un veteran de război aflat încă în solda forțelor armate. A fost ceea ce l-a convins pe Hess să se dedice Partidului Nazist embrionar de la începutul anului 1920, deși s-a înscris oficial abia pe 1 iulie, având numărul de membru 1.600. A fost un pas firesc pentru el: mulți dintre cei pe care-i știa și cu care avea legături din Societatea Thule se alăturau partidului, de vreme ce Hitler era deja de departe cel mai eficient orator public de extremă dreapta. Naziștii păreau cel mai bun vehicul pentru mediatizarea ideilor Societății Thule și, eventual, chiar și pentru punerea lor în practică. Hess nu s-a convertit la cauza nazistă ascultându-l pe Hitler vorbind sau cunoscându-l; era deja activ în mediul în care luase naștere cauza. Era ceea ce am numi azi un terorist de dreapta, dedicat folosirii violenței în promovarea rasismului, antisemitismului și revocarea democrației. Visa să se răzbune pe adversarii Germaniei: „Atunci m-ar putea cuprinde din nou extazul, cel al unei furtuni practic nesăbuite... ca la aruncarea grenadelor de mână după exploziile inamicului de pe creasta Vimy”¹⁸. Devotamentul său n-a fost niciodată pus la îndoială, dar, inițial, a fost mai degrabă un devotament față de partid decât față de lider. Iar numeroasele lui relații cu cei din extrema dreaptă erau extrem de utile partidului. De exemplu, Hess l-a pus pe Hitler în legătură cu Ludendorff și tot el a pledat cauza lui Hitler pe lângă președintele bavarez de dreapta al cabinetului de miniștri, Gustav Ritter von Kahr. Curând, avea să lucreze îndeaproape cu Hitler, ajutându-l să-și pregătească discursurile și avansându-i idei derivate din lecturile sale din Haushofer. Din perspectiva lui Hitler, Hess avea avantajul inestimabil de a poseda o largă gamă de talente utile, pe care le dobândise în timpul uceniciei sale comerciale, inclusiv stenografia și dactilografia. Hitler s-a

folosit din plin de acestea în următoarele luni și ani, când Partidul Nazist încă mai era o organizație mică și subfinanțată. Aproximativ de Hitler i-a inspirat lui Hess un entuziasm nemărginit față de liderul nazist. În aprilie 1921, a putut să spună despre Hitler: „Mi-a devenit un prieten drag. Un individ nemaipomenit!”. L-a încurajat pe Hitler să creadă în misiunea sa de a deveni lider al Germaniei, văzând în el un om apropiat de popor căruia îi vorbea pe limba sa. Dezorientat social, pătruns fiind de un sentiment de inferioritate, neapartținând robusteii clase de mijloc și ofensat profund de șocul înfrângerii Germaniei în 1918 și de revoluția care i-a urmat, Hess manifesta un angajament naționalist fervent. A găsit în Hitler și în mișcarea nazistă o cauză care să-i dea sens și scop în viață. Motivul nu era doar că, sub învelișul dur și intransigent, Hitler era blând cu animalele și se înțelegea bine cu copiii, a scris el: mai presus de orice, era hotărârea sa de fier de a folosi orice mijloace necesare pentru a-i reda Germaniei măreția. Pentru Hess, atracția Partidului Nazist consta nu în ultimul rând în promisiunea de a depăși diviziunile sociale cu care îi fusese atât de greu să se împace toată viața sa. Un eseu scris de Hess în acea perioadă, ca răspuns la un concurs cu întrebări care solicita păreri despre ce fel de om urma să compenseze în viitor Germania pentru umilința sa din prezent, emana un spirit violent de ură și de răzbunare; noul lider, a scris Hess, trebuia să fie pregătit să verse sânge și să renunțe la orice rețineră când va avea de-a face cu „trădătorii”¹⁹.

De la sfârșitul lui 1921, Hess a condus o unitate SA constând în întregime din studenți, folosindu-i într-o serie de atacuri brutale împotriva comunistilor și social-democraților, ale căror formațiuni paramilitare nu au ezitat să riposteze. Pe 4 noiembrie 1921, când au izbucnit lupte la un important congres nazist, a fost rănit la cap destul de grav încât să aibă nevoie de copci. Totuși, s-a întors la studii, a scris eseuri și a asistat la prelegeri. Dar Hitler l-a convocat curând ca să participe la puciul de la berărie; a venit la Bürgerbräukeller purtând vechea sa uniformă din armată, însoțit de Hitler, având amândoi un pistol în mână, apoi, la ordinele lui Hitler, i-a arestat pe câțiva dintre membrii de seamă ai guvernului conservator bavarez, ținându-i ostatici sub pază, în timp ce Hitler și alți lideri naziști își continuau lovitură de stat. După eșecul cumplit al loviturii și după ce majoritatea ostaticilor au evadat, Hess a fugit din München într-o mașină, luând și doi dintre ei, și s-a oprit de mai multe prin pădurea din preajmă ca să caute, după cum le-a zis, un copac potrivit de care să-i spânzure. În cele din urmă însă, cei doi au scăpat luând cu ei mașina în care Hess uitase din neglijență cheia în contact, în timp ce căuta să se cazeze peste noapte într-o vilă departe de șosea, și s-au întors la München. Hess a trecut granița în Austria, unde a rămas o perioadă scurtă de timp, apoi s-a întors și s-a refugiat la Haushofer. Aici a rămas ascuns cât timp a durat procesul lui Hitler, dar, când a aflat despre sentințele indulgente date puciștilor, s-a înfățișat la poliție, crezând că ar fi mai bine pentru el să se predea decât să rămână fugăr, „cu sabia lui Damocles atârând în permanență deasupra mea”. Acuzat de răpirea membrilor guvernului bavarez, a fost condamnat la 18 luni de „arest în fortăreață” și a primit o încăpere confortabilă la primul etaj al închisorii Landsberg, unde era încarcerat și Hitler²⁰.

Cercetări recente au dezvăluit că afirmația des repetată potrivit căreia Hitler i-a dictat cartea sa *Mein Kampf* lui Rudolf Hess la Landsberg e o legendă: în realitate,

Hitler a scris-o singur. Rolul lui Hess a fost limitat în principal la perioada de după eliberarea lui Hitler, când a corectat șpalturile, contribuind cu subtitlurile din al doilea volum, și a ajutat la pregătirea celor două volume masive pentru publicare. În acea perioadă Hess a jucat un alt rol pentru Hitler: i-a făcut cunoștință cu unele dintre persoanele sale de contact, în special cu Haushofer, care l-a vizitat de opt ori și a avut mai multe conversații lungi cu Hitler, cel mai probabil întărindu-i convingerea liderului nazist că obiectivele geopolitice pe termen lung ale Germaniei ar trebui să includă obținerea *Lebensraum*-ului în Europa de Est. Hess i-a spus tatălui său că rutina zilnică de acolo presupunea să se trezească la cinci dimineața și să-i fiarbă un ceai lui Hitler, să citească sau să scrie până la 7:30, să ia micul dejun, apoi să taie lemne până la 11:00, pentru o mică leafă. Urma să facă o baie fierbinte, să tragă un pui de somn după-amiaza, să-și ia ceaiul, citea din nou și lua cina, după care practica diverse jocuri afară sau se plimba cu Hitler, discutând cu el, și își încheia ziua din nou cu ceai și prăjituri. Hitler își petrecea majoritatea timpului scriind *Mein Kampf* și uneori refuza să primească vizitatori pentru ca să se poată concentra pe opera sa literară. Citea frecvent cu glas tare manuscrisul, stârnind admirația lui Hess, ba chiar venerația. Când va fi publicată, a prezis Hess pe 23 iulie 1924, va provoca „un val de uimire, furie și admirație”²¹.

În această perioadă, Hess s-a apropiat foarte mult de Hitler, expunându-și cultul eroului oricui îl asculta. La eliberarea lor din Landsberg, pe 2 ianuarie 1925, a fost răsplătit cu funcția de secretar personal al lui Hitler, refuzând astfel oferta lui Haushofer de a-i deveni asistent. Slujba era mult mai bine plătită decât postul universitar, le-a explicat părinților, și totodată îi permitea să-și continue studiile. A primit o secretară asistentă pentru aspectele mai banale ale funcției, ca să-l poată însoți pe Hitler în călătoriile sale, să-i organizeze călătoriile, să-i rezerve mesele și cazările peste noapte și să se ocupe de presă și corespondență. În ultimii ani ai Republicii de la Weimar, Hess l-a susținut pe Hitler necondiționat în diversele lui lupte pentru putere din sânul partidului. De cele mai multe ori rămânea în fundal, deși a apărut frecvent în rândul din față, alături de Hitler, la marșuri și manifestații. Totuși, nu însemna că era lipsit de ambiții personale. Datorită experienței sale academice, a spus, „sunt potrivit să fac legătura între mișcarea de masă și clasa educată” și, spre deosebire de multe alte persoane educate, era bucuros să accepte metodele dure și violente folosite de naziști²². Hess a contribuit din plin la întărirea autorității lui Hitler în partid și a popularizat salutul „*Heil Hitler*” și formula „*Mein Führer*” de adresare liderului partidului.

Hess își petrecea mare parte din timpul liber practicând activități fizice, de la schi și drumeții în Alpi, până la participarea la competițiile aeriene cu un aeroplan pus la dispoziție gratuit de ziarul Partidului Nazist, *Völkischer Beobachter*. Ba chiar s-a folosit de aeroplan ca să zboare la mică altitudine peste o întrunire în aer liber a social-democraților de la Hanovra, acoperind astfel vocea oratorului. Pe 27 decembrie 1927, s-a însurat cu iubita sa Ilse Pröhl, o colegă de facultate pe care o cunoscuse cu șapte ani în urmă la München. Născută în 1900 și membră a Partidului Nazist din 1932, era fiica unui medic bogat, iar Hitler a aprobat relația suficient cât să le fie martor la cununie, împreună cu Haushofer. Hess a arătat încă o dată faptul că părerile sale despre femei aparțineau lumii descrise de Klaus Theweleit. Literatura fascistă despre femei, susținea Theweleit, le împărțea în „îngeri” (infirmiere, mame etc.) și „târfe” (furii

nimfomane, revoluționare violente, incontrolabile, agresive). În mod evident, pentru Hess, Ilse aparținea primei categorii. Cuplul mergea împreună în drumeții și la schi, iar când erau despărțiți își scriau frecvent; Hess îi scria și poezii din când în când. Singurul lor copil, Wolf-Rüdiger, numit astfel în parte după porecla lui Hitler din acea vreme, „Wolf”, s-a născut pe 18 noiembrie 1937. Inspirat de epopei medievale ca *Nibelungenlied*, Hess prețuia mai presus de orice loialitatea, atât în aspectele personale, cât și în cele politice²³.

Toate acestea i-au dat lui Hess ocazia de a juca un rol mai public decât cel anterior, de secretar personal al lui Hitler, mai ales atunci când reculul electoral din noiembrie 1932 a dus la o criză gravă în Partidul Nazist și la demisia lui Gregor Strasser. Hitler l-a numit pe Hess șeful nou createi Comisii Politice Centrale, menită să exercite un control mai strâns asupra partidului, oficialilor și membrilor săi, decât până atunci. Acțiunile independente care contraveneau intențiilor tactice ale lui Hitler urmau să nu mai fie permise. A fost o sarcină aproape imposibil de îndeplinit în primele șase luni din 1933, după numirea lui Hitler în funcția de cancelar al Reichului – un proces în care Hess fusese implicat doar marginal. În haosul și violențele din timpul confiscării puterii de către naziști, din februarie până în iulie, partidul și-a afirmat rapid supremația în fața organelor de stat locale, regionale și naționale, iar pentru Hess nu a fost nici necesar, nici posibil să supravegheze acest proces sau să-l impulsioneze. Însă, în cursul anului, Hitler l-a avansat pe Hess într-o poziție de mare importanță, făcând pentru prima dată din el o figură publică: a primit un loc în Cabinet, ca ministru fără portofoliu și, în final, a devenit *Stellvertreter des Führers* (adjunctul Führerului)²⁴.

Prezența sa poate fi remarcată în diverse locuri în arhiva documentară, de la redactarea Legilor de la Nürnberg, din 1935, până la anexarea unor părți din Polonia, patru ani mai târziu. A ținut numeroase discursuri antisemite, descriind Liga Națiunilor drept „o farsă care funcționează în principal ca bază pentru ca evreii să-și atingă propriile scopuri” și dând din nou vina pe evrei pentru înfrângerea Germaniei în 1918²⁵. A aprobat toate politicile adoptate de cuceritorii germani care ocupaseră Polonia în 1939, inclusiv legile speciale care îi discriminau pe polonezi. În public, Hess a fost o prezență semnificativă, ca deschidere la discursurile lui Hitler, prezidând ceremonii importante și însoțindu-l pe Hitler în multe dintre călătoriile sale. Discursurile lui Hess au ajutat la menținerea moralului în prima parte a războiului. Avea reputația de a fi una dintre puținele figuri de frunte oneste, integre și incoruptibile ale regimului nazist. Pentru că s-a identificat pe sine ca soldat, mai degrabă decât ca politician, a fost aclamat²⁶. Dar funcția de adjunct al Führerului era destul de vag definită și nu avea ascendență asupra altor oficiali naziști, precum, de exemplu, gauleiterii sau liderii regionali, care continuau să beneficieze de acces personal direct la Hitler. Hess nu era lipsit de ambiție: reacționa alergic la orice diminuare percepută a statutului său, dar nu era apt să poarte permanentele lupte pentru putere din cadrul regimului nazist și nu avea o putere independentă reală proprie. Titlul său era practic o formă fără conținut și acest fapt s-a accentuat în timp. Funcțiile lui au fost treptat preluate de șeful său de cabinet, silitorul și pragmaticul Martin Bormann, care l-a și înlocuit ca secretar personal al lui Hitler în august 1935²⁷.

Hess s-a dovedit complet incapabil să gestioneze numeroasele plângeri care îi erau trimise cu privire la comportamentul liderilor naziști; după cum a comentat „Putzi”